

ODSJEK ZA POVIJESNE ZNANOSTI
HRVATSKE AKADEMIJE
ZNANOSTI I UMJETNOSTI Z A G R E B
(1948. - 1998.)

50. obljetnica utemeljenja

UDK 061.62:93/99
061.12

Štovani čitatelji,

Ovaj 16. broj Zbornika, koji u svojem izlaženju kasni zbog različitih okolnosti, a ponajviše zbog nedostatka financijskih sredstava, posvećen je 50-oj obljetnici osnutka Odsjeka za povijesne znanosti HAZU i svim njegovim bivšim djelatnicima koji su u njemu proveli čitav ili tek kratkoročan radni vijek. Pedeset godina postojanja i djelovanja našeg Odsjeka, doista je značajan datum njegove prošlosti, ali i sadašnjosti, koju s pravom i ponosom obilježavamo ovim brojem Zbornika. Iako je prije desetak godina, povodom 40. godišnjice tadašnjeg Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU njegovu prošlost i znanstvenu djelatnost intenzivno prikazao njegov član dr. Miroslav Kurelac u Zborniku vol.15., ipak smatramo da se je prigodom ove obljetnice potrebno bar još jednom ukratko osvrnuti na to razdoblje njegovih djelatnika, koji su svojim marom i znanstveno-stručnim radom svesrdno poticali objavljivanje povijesnih izvora i diplomatskih zbornika, monografija i radova, te rasprava i manjih priloga koji su od iznimne važnosti za našu historiografiju. S istim ciljem i svrhom nastavljaju i današnji djelatnici Odsjeka.

Dakle, prije 50 godina, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, danas HAZU, osnovala je 1948. u Zagrebu svoj Historijski institut (danas Odsjek za povijesne znanosti), koji je u sklopu s ostalim jedinicama Akademije, Arhivom, Orijentalnom zbirkom, Laboratorijem za restauraciju rukopisa i arhivalija, Filigranološkim kabinetom, Fotoslužbom, Knjigovežnicom i Bibliotekom, zajedno djelovao do 1963. Cilj i svrha takvog osnivanja bila je, ne samo u promidžbi humanističkih znanosti, nego i da razvija znanstveni rad na srednjovjekovnoj hrvatskoj povijesti, da razrađuje i usavršava povijesnu metodologiju rada s posebnom pažnjom na razvoj pomoćnih povijesnih znanosti unutar kojih su se desetljećima održavali tečajevi latinske, glagoljske i ćirilske paleografije, diplomatike, kronologije, genealogije, heraldike, sfragistike, arhivistike i povijesne metodologije radi stručne

specijalizacije. Takvim je načinom rada u sklopu Historijskog instituta obrazovan velik broj naših povjesničara i znanstvenih radnika, za rad u raznim drugim znanstvenim ustanovama, fakultetima, arhivima, muzejima i bibliotekama, koji su prenosili svoje znanje i iskustvo na mlađe generacije. Upravo je zbog takvog plana i programa te zajedničke znanstvene djelatnosti Historijskog instituta s ostalim Akademijinim jedinicama, Akademija pokrenula nekoliko svojih novih edicija od kojih valja svakako istaći: *Trogirske spomenike – Monumenta Traguriensia*, tj. *Zapisci pisarne općine trogirске*, sv. I (1948.); sv. II (1950.); sv. III (1951.), autora Mihe Barade; *Monumenta Catarensia*, vol. I-*Kotorski spomenici- proa knjiga kotorskih notara (1326.-1335.)*, Zagreb 1951., autora Antuna Mayera, te *Ćirilski rukopisi Jugoslavenske akademije*, sv. II (Zagreb 1952.); sv. I (Zagreb 1955.), Vladimira Mošina. Nedugo zatim, pokreće se i nova edicija *Zbornik Historijskog instituta JAZU*, u kojemu će Akademijini djelatnici, ali i njihove kolege, vanjski suradnici, početi objavljivati, ne samo znanstvene i stručne priloge iz naše srednjovjekovne prošlosti, nego i najstarije *Isprave Arhiva Jugoslavenske akademije* (br. 3, 4, 5). Prvi je broj Zbornika otisnut 1954., dok su do 1963., objelodanjena još četiri broja: vol. 2/1959., 3/1960., 4/1961. i 5/1963. U tom su razdoblju, iza 1953., obavljani u Arhivu i Institutu radovi na izradi *Albuma filigrana – vodenih znakova*, koji su kasnije tiskani pod naslovom *Vodeni znakovi XIII. i XIV. vijeka*, vol. I-II, Zagreb 1957. Nedugo iza toga, 1963. godine, Historijski se institut potpuno izdvojio od navedenih jedinica i postao posve samostalna ustanova, u kojoj će njegovi djelatnici, u skladu s Akademijinim programom rada, svaki prema svojoj stručnosti, obavljati svu buduću znanstvenu i stručnu djelatnost sve do danas.

Do 1963. godine, do kada su u sklopu Historijskog instituta djelovale i ostale spomenute jedinice JAZU, u stalnom ili povremenom (honorarnom) radnom odnosu bili su ovi djelatnici:

Dr. Vladimir Mošin,	Prof. dr. Mirjana Gross,	Dr. Dragutin Sikirić,
Dr. Vjekoslav Štefanić,	Dr. Vladimir Koščak,	Prof. Petar Moscatello,
Dr. Antun Mayer,	Prof. Leo Košuta,	Prof. Jovan Nikolić,
Prof. Oton Gorski,	Prof. dr. Miroslav Brandt,	Prof. Seid Traljić,
Gđa. Vjera Hoffman,	Prof. Jakov Stipišić,	Gđa. Ljerka Madirazza,
Prof. Lujo Šavor,	Dr. Ivan Erceg,	Dr. Dragutin Roller,
Prof. Sulejman Bajraktarević,	Prof. Ivo Galetović,	Gđa. Nada Skotak,
Prof. R. Juričan,	Prof. V. Valčić,	Prof. Zora Đačić,
Prof. Zidarić,	Prof. Miljen Šamšalović,	Prof. Ante Marinović,
Dipl. ing. Vera Hršak,	Prof. Mirko Androić,	Prof. Josip Marušić,
Gđa. Mira Golubić,	Gđa. Mira Krpan,	Prof. Tatjana Ripkin,
Dr. Miroslav Kurelac,	Gosp. Ivica Buzjak,	Prof. Zvonimir Pasek,
Dr. Zlatko Herkov,	Mr. Rajka Modrić,	Prof. Božidar Četuk,
Gđa. Blaženka Ostoić	Gosp. Franjo Fuis	Gosp. Josip Preskovic

No, poslije 1963., kada se Historijski institut potpuno izdvojio od navedenih jedinica, njegovi su djelatnici u okviru Akademije započeli potpuno samostalno znanstveno-istraživačku djelatnost, koja se i danas temelji na prikupljanju i proučavanju, te publiciranju srednjovjekovnih izvora za hrvatsku političku, gospodarsku i demografsku povijest. Plod takvog rada je i dugo prikupljena i obrađivana diplomatska grada za *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, vol. I.*, Zagreb 1967., koji su u izdanju JAZU priredili Jakov Stipišić i Miljen Šamšalović kao dodatak *Smičiklasovu CD-u sv. II*. Već iduće je godine Historijski institut prema Savjetu triju akademija Jugoslavije (JAZU, SAZU, SANU) započeo i tiskao *Jugoslaviae scriptores latini recentioris aetatis, sv. I-II*, Zagreb 1975., 1972., autora Šime Jurića, Zlatka Herkova i Primoža Simonitija. Nedugo zatim, u istom su Institutu priređeni i uskoro izdani *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije, sv. I., II.*, (Zagreb, 1969., 1970.), autora Vjekoslava Štefanića, te objelodanjen *Zbornik, vol. 6* povodom 300. godišnjice djela Ivana Luciusa-Lučića *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex. A* u skladu s tradicionalnim održavanjem tečaja iz pomoćnih povijesnih znanosti (paleografije, diplomatike, kronologije i sfragistike) u Zavodu je s toga područja priređen udžbenik *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi* ("Školska knjiga" – Zagreb 1972; 1985.) autora Jakova Stipišića, a dvije godine poslije, nakon dva održana međunarodna savjetovanja iz metrologije (u Zagrebu 1971., i Rijeci 1973.), objavljen još jedan priručnik s tog područja *Naše stare mjere i utezi – Uvod u teoriju povijesne metrologije i njezina praktična primjena pri proučavanju naše gospodarske povijesti*, Zagreb 1973., autora Zlatka Herkova kojemu je prethodila *Bibliografija povijesne metrologije – Bibliographia metrologiae historicae, sv. I.*, Zagreb 1971., sv. II., Zagreb 1973., te sv. III. (*Additamenta*), Zagreb 1975. koju su priredili Zlatko Herkov i Miroslav Kurelac. Godine 1974., nakon prikupljene i priređene arhivske građe u Zavodu, u Akademijinom su izdanju objelodanjeni *Povijesni spomenici obitelji Zrinskih i Frankopana – Popisi i procjene dobara (1672.-1673.)*, autorice blago pokojne Rajke Modrić, te *Zbornik, vol. 7*, s brojnim znanstvenim prilogima s područja metrologije, koji su u cijelosti sadržani i u posebnom izdanju *Radovi I. međunarodnog kongresa za povijesnu metrologiju, sv. I-II*, Zagreb 28.-30. listopada 1975., u redakciji Zlatka Herkova. I dok je sljedeći broj *Zbornika Historijskog zavoda Jugoslavenske akademije, vol. 8*, objavljen 1977. s prilogima različitog sadržaja, iduće je godine Ivan Erceg sa suradnicima priredio i za tisak uredio *Bibliografiju o ekonomskoj historiji Jugoslavije*, Zagreb 1978. Tekući broj *Zbornika Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU, vol. 9* tiskan je 1979. s prigodnim radovima i raspravama, prilogima i člancima, te opsežnom bibliografijom povodom 150. godišnjice rođenja našeg istaknutog povjesničara Franje Račkoga. Godinu dana poslije, 1970., objavljen je pod istim naslovom i *Zbornik, vol. 10* u kojemu su dva opsežnija rada iz novije povijesti.

No, od posebne je vrijednosti za našu jezičnu i kulturno-povijesnu baštinu djelo izrađeno u Historijskom institutu, odnosno Zavodu, a objelodanjeno u Akademiji pod naslovom *Lexicon latinitatis medii aevi Jugoslaviae (Rječnik srednjovjekovnog latiniteta Jugoslavije)* vol. I., Zagreb 1973., sv. II., Zagreb 1978. Kroz to vrijeme nastavljen je i rad na Smičiklasovu Diplomatičkom zborniku – *Codex diplomaticus vol. XVI.*, Zagreb 1976., koji su dopunili, sumarij i indekse izradili Jakov Stipišić i Miljen Šamšalović. Uz to su, u proteklih nekoliko godina, djelatnici istog Zavoda radili na posebno važnom projektu *Povijesni spomenici Istre*, koji se odvijao u suradnji sa Zavodom za povijesne znanosti JAZU u Rijeci i Slovenskom akademijom znanosti in umetnosti, i za koji je prikupljano i za internu uporabu objavljeno četiri sveska edicije *Prilozi za bibliografiju objavljenih izvora za povijest Istre* (sv. I., Zagreb 1977; II., Zagreb-Rijeka, 1978; III., Zagreb-Rijeka, 1979; IV., Zagreb-Rijeka, 1981., dok se V. svezak nalazi u pripremi). A u pogledu međunarodne i međuakademijske suradnje, u Zavodu se, odnosno današnjem Odsjeku, još uvijek ostvaruje rad na izdanju *Repertorija srednjovjekovnih historijskih izvora – Repertorium fontium historiae Medii Aevi*, priručnika za znanstveni rad na narativnim izvorima srednjega vijeka do 1526. Centralna redakcija Repertorija nalazi se u Rimu pri *Istituto storico Italiano per il Medio Evo*, koji je i izdavač tog priručnika.

Idući kronološkim slijedom valja napomenuti da je nastavljen rad na *Kotorskim spomenicima – Monumenta catarensia*, te objavljena *Druga knjiga kotorskih notara (1329., 1332.-1337.)*, Zagreb 1981. i pripremljena treća za tisak. U skladu s izdavačkom djelatnošću Zavoda valja također navesti da je iste, 1981. godine, tiskan, ne samo Zbornik, vol. 11., s prilogima iz novije povijesti, nego i Smičiklasov Diplomatički zbornik – *Codex diplomaticus...*, vol. XVII., Zagreb 1981., koji je dopunio, sumarij i indeks izradio Jakov Stipišić. Godinu dana poslije, objavljen je *Statut grada Šibenika (Volumen Statutorum, legum et reformationum civitatis Sibenicensis – Knjiga Statuta, zakona i reformacija grada Šibenika)*, Šibenik 1982., autora Zlatka Herkova, te Zbornik, vol. 12. s raznovrsnim i posebno vrijednim prilogima iz srednjovjekovne hrvatske povijesti.

Već je iduće, 1983. godine, pripremljen i objelodanjen Zbornik, vol. 13. s vrlo zanimljivim prilogima, dok je sljedeći broj *Zbornika*, vol. 14, Zagreb 1986. posvećen Jurju Križaniću povodom 300. obljetnice smrti, 1683.-1983. Iste je godine Muzej grada Šibenika objelodanio *Šibenski diplomatarij (Diplomatarium Sibenicense)*, Šibenik 1986., koji su za tisak priredili Josip Barbarić i Josip Kolanović. I napokon, godinu dana poslije tiskan je posljednji broj *Zbornika*, vol. 15, 1988. povodom 40. obljetnice Zavoda. Od tada pa do danas, prošlo je ravno deset godina kroz koje su vrijeme neki naši stariji djelatnici i kolege, na žalost, umrli († *Dr Zlatko Herkov*, † *prof.*

Miljen Šamšalović, † Mr. Rajka Modrić) a drugi otišli u mirovinu (Dr. Ivan Erceg, prof. Jakov Stipišić, Dr. Miroslav Kurelac, član suradnik HAZU i sadašnji voditelj Odsjeka). Njihova su upražnjena mjesta popunili u sadašnjem Odsjeku mlađe kolege koji nastavljaju rad na dva prijavljena i odobrena projekta pri Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike Hrvatske. Na prvom, zajedničkom projektu, *Izvori, studije i pomagala za hrvatsku povijest od 7-19. st.* radili su: dr. Ivan Erceg, prof. Jakov Stipišić, prof. Miljen Šamšalović, mr. Rajka Modrić, dr. Miroslav Kurelac, mr. Jadranka Neralić, dr. Nenad Močanin i mr. Mirjana Matijević – Sokol, te s istom djelatnošću nastavljaju danas dr. Ante Gulin (gl. istr.), mr. Vesna Tadjina Gamulin, mr. Damir Karbić, mr. Zoran Ladić i prof. ml. asistent Aleksandra Kolaric s vanjskim suradnicima; na drugom projektu *Srednjovjekovni izvori za Hrvatsku povijest*, znanstvene poslove obavljaju dr. Josip Barbarić (gl. istr.) i mr. Jasna Marković s vanjskim suradnicima. U Odsjeku još djeluju dvije službenice, naime, Erika Škalabrin, administrativni tajnik i Ana Šmintić, pomoćni službenik.

A što se pak tiče novije javne djelatnosti Odsjeka, valja napomenuti, da su unatrag desetak godina njegovi sadašnji djelatnici objelodanili doista nekoliko značajnih djela i rasprava te drugih znanstvenih priloga, koji po svojoj tematici i raznolikosti sadržaja obogaćuju našu suvremenu historiografiju i plijene ozbiljnu pozornost naše znanstvene javnosti. U skladu s tim, ali i tradicijom, u Odsjeku se i nadalje posvećuje posebna pozornost pomoćnim povijesnim znanostima, te publiciranju srednjovjekovnih izvora za hrvatsku povijest. Rezultati takvog istraživanja i prikupljanja diplomatske i druge raznovrsne arhivske građe, objelodanjeni su u brojnim radovima, studijama i manjim prilogima raznih povijesnih edicija, ali i kao samostalna djela naše novije historiografije. Od takvih djela valja neizostavno navesti zadnji svezak Smičiklasove serije *Codex diplomaticus...*, vol. XVIII., Zagreb 1990., koji su dopunili i priredili Miljen Šamšalović i Vesna Gamulin, Damir Karbić, Zoran Ladić, Mirjana Matijević-Sokol, Rajka Modrić, Jakov Stipišić; te vrijednu knjižicu *Branimirova Hrvatska u pismima pape Ivana III, Split 1990.*, koju su za tisak priredili Mirjana Matijević-Sokol i Mate Zekan. Tri godine poslije u Zavodu je Josip Barbarić priredio i preveo knjigu *Dokumenti o Sisačkoj bici 1592.-1598.*, Sisač 1993. Kroz to je razdoblje, od 1990. pa do 1995., Josip Barbarić (s Josipom Kolanovićem) priredio i za tisak uredio sedam svezaka *Zapisnika poglavarstva grada Varaždina, Varaždin 1990.-1995.*, te dva sveska dokumenata *Kronika Franjevačkog samostana u Brodu na Savi*, sv. I, II, Slavonski Brod 1995., 1997. U međuvremenu je Miroslav Kurelac objavio svoju knjigu *Ioan Lučić Lucius otac hrvatske historiografije, Školska knjiga – Zagreb 1994.*, a dvije godine poslije tiskana je i monografija Ante Gulina, *Povijest obitelji Rattkay (1400.-1793.)*, Djela HAZU Razreda za društvene znanosti, knj. 72.,

te još dva, posebno vrijedna djela našoj povijesti, naime, Ivana Ercega, *Ivan Kapištran Adamović javni djelatnik, veleposjednik i ekonomist, Osijek 1996.*, te *Monumenta Croatica Vaticana, Camera Apostolica Obligationes et solutiones, Camerale primo (1299-1560.)*, sv. 1, Zagreb – Rim 1996., koje su zajednički priredili Josip Barbarić, Josip Kolanović, Andrija Lukinović i Jasna Marković. Prošle su godine tiskane još dvije knjige: *Marcus Antonius de Dominis – A Manifestation of the Motives*, Zagreb-Split 1997., koju je u Odsjeku priredila Vesna Tudjina Gamulin, te *Jozefinski katastar grada Rijeke i njegove uže okolice (1785.-87.)*, knj. I, "Školska Knjiga" – Zagreb 1997., autora dr. Ivana Ercega. Bivši su djelatnici našeg Odsjeka mr. Mirjana Matijević-Sokol, prof. Jakov Stipišić i dr. Miroslav Kurelac radili i na izdanju djela europske vrijednosti *Hrvatska i Europa*, sv. I, Zagreb 1997. I kao posljednja dva djela priređena u našem Odsjeku i tiskana ove 1998. jesu temeljni rad *Hrvatska crkvena srednjovjekovna sfragistika*, Zagreb 1998. autora Ante Gulina, te *Codex diplomaticus - Supplementa*, sv. 1 (1020-1270) što su ga za tisak priredili Josip Barbarić i Jasna Marković.

Prikazujući ovako bogatu javnu djelatnost našeg Odsjeka, dostojno se prisjetiti i imena njegovih djelatnika od 1963. do 1998.:

Dr. Zlatko Herkov, ravnatelj,
Dr. Ivan Erceg,
Prof. Jakov Stipišić,
Dr. Miroslav Kurelac,
Mr. Darinko Munić,
Dr. Anđelko Mijatović,
Dr. Ante Gulin,
Mr. Mirjana Matijević-Sokol,
Dr. Nenad Močanin,
Dr. Josip Barbarić,
Mr. Damir Karbić,
Mr. Jasna Marković,

Gđa. Mira Golubić, bibliotekar,
Prof. Miljen Šamšalović,
Gđa. Katica Krsnik,
Mr. Rajka Modrić,
Prof. Ivanka Rukavina,
Gđa. Ljerka Zetović,
Gđa. Ana Šmintić,
Gđa. Erika Škalabrin,
Mr. Vesna Tudjina Gamulin,
Mr. Jadranka Neralić,
Mr. Zoran Ladić,
Prof. Aleksandra Kolarić.

Ovima treba dodati i imena naših voditelja:

† akademik Marko Kostrenčić,
† dr. Zlatko Herkov,
† akademik Ljubo Boban,
† prof. dr. Igor Karaman,
akademik Hodimir Sirotković,
dr. Miroslav Kurelac, čl. sur. HAZU.

U skladu s ovim kraćim izlaganjem i obilježavanjem 50. obljetnice javne i izdavačke djelatnosti Odsjeka za povijesne znanosti HAZU, mi, sadašnji njegovi djelatnici, zahvaljujemo svim našim prethodnicima na svemu onome što su nam u ljudskom i znanstvenom pogledu dali i ostavili za našu sadašnjost koju postupno predajemo budućnosti naših sljedbenika.

Zagreb, 1998.

Dr. Ante Gulin,
upravitelj Odsjeka